

Επιστημονική συνάντηση*: Προστασία και ανάπτυξη παλιάς πόλης ΠΑΡΕΜΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Μιχάλης Δεληγιαννάκης
Αρχιτέκτονας - Αρχαιολόγος

Μαθητής Γυμνασίου, τη δεκαετία του '60, κατοικούσα στο Ρέθυμνο, στη συμβολή της Αρκαδίου με την οδό Χαιρέτη της παλιάς πόλης. Το κέντρο της ξύλινης ψευδοροφής το σπιτιού ήταν ζωγραφισμένο και διακοσμημένο με παράσταση, πιθανότατα του Γαληνού¹. Γνώρισα το Ρέθυμνο τότε που ο μαγαζάτορας έκλεινε το κατάστημά του αφήνοντας μια καρέκλα στην είσοδο.

Το οικοδόμημα που κατοικούσα γκρεμίστηκε από θεμελιού. Τα χειρότερα όμως ήρθαν αργότερα. Επιστρέφοντας στο Ρέθυμνο, φοιτητής στις αρχές της δεκαετίας του '70, δοκίμασα μια δυσάρεστη έκπληξη. Είχε γκρεμιστεί ο ναός των Τεσσάρων Μαρτύρων. Από τότε ένας φόβος για το μέλλον της πόλης ρίζωσε στην ψυχή μου.

Το 1981, είχα εγκατασταθεί μόνιμα πλέον στο Ρέθυμνο· δημοσιεύθηκε τότε άρθρο μου, με τίτλο "Χωροψυχολογία του τουρισμού", στην εφημερίδα *Κρητική Επιθεώρηση*². Δημοσιοποιούσα έτσι τις ανησυχίες μου για την επίδραση του τουρισμού στην πόλη.

Υπάλληλος της πολεοδομίας αργότερα, έζησα από τα μέσα την γραφειοκρατική προστασία που θα περιγράψω παρακάτω.

Το 1991 δημοσιεύτηκε άρθρο μου στα Ρεθεμνιώτικα Νέα με τίτλο "Το αβέβαιο μέλλον της παλιάς πόλης". Σήμερα είμαι βέβαιος για το αβέβαιο μέλλον της παλιάς πόλης³.

Με την εισήγησή μου αυτή θέλω να υποστηρίξω την πολύ απαισιόδοξη άποψή μου.

Η πολιτική της προστασίας

Στα νεότερα χρόνια, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60, η (παλιά) πόλη του Ρεθύμνου ήταν το κέντρο μιας ισχυρής, οικονομικά, ενδοχώρας. Η οικονομική καχεξία και η αντίστοιχη οικιστική υποβάθμιση οδηγούσε τα εύπορα στρώματα να κατοικήσουν έξω από τα τείχη, ενώ φτωχότερα στρώματα από την ύπαιθρο έπαιρναν τη θέση τους στην παλιά πόλη. Ως εκείνη την εποχή θέματα διατήρησης δεν υπήρχαν. Είναι αξιοσημείωτο πως η ελληνική πολιτεία με το πολεοδομικό σχέδιο του 1930 έδειχνε ότι αδιαφορούσε για την προστασία του φρουρίου. Πράγματι, τα οικοδομικά τετράγωνα έφταναν μέχρι τα όρια του φρουρίου, ενώ ρυμοτομούσε τις προσόψεις των κτηρίων της πόλης (εικ. 1).

Με την τροποποίηση του σχεδίου πόλης του 1948 δημιουργείται ζώνη προστασίας του φρουρίου. Έτσι ο οικισμός "Χαράκια", που είναι νοτιοδυτικά του φρουρίου, βρέθηκε να είναι εκτός σχεδίου μέχρι και σήμερα (εικ. 2, 3, 4, 5).

Το 1986 προτάθηκε⁴ από το γραφείο της παλιάς πόλης η ένταξη της περιοχής στο σχέδιο πόλης με ειδικούς όρους δόμησης. Η πρόταση εξασφάλιζε τη δυνατότητα των κατοίκων να επισκευάζουν τα σπίτια τους με την παράλληλη προστασία του φρουρίου. Η πρόταση αυτή εγκρίθηκε από το δημοτικό συμβούλιο, αλλά δεν είχε εξασφαλιστεί η σύμφωνη γνώμη της αρχαιολογικής υπηρεσίας. Δεν θα κρίνω τα επιχειρήματα στα οποία στηρίχτηκε η άρνησή της, όμως θα 'πρεπε να συνοδεύεται από αντιπρόταση. Γιατί η άρνηση από μόνη της επιτρέπει μέ-

1. Κτήριο της οδού Μεσολλογίου με δύο όψεις στο ισόγειο. Μία για την πολεοδομία και μια για την αρχαιολογική υπηρεσία.

χρι και σήμερα στους κατοίκους να οικοδομούν χωρίς την καθοδήγηση που θα εξασφάλιζε την προστασία του φρουρίου.

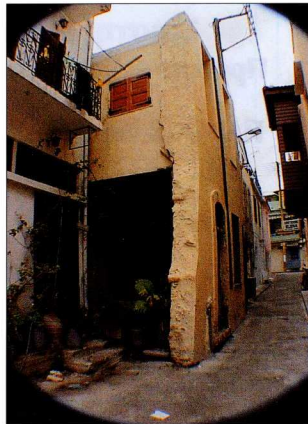
Οι κάτοικοι αυτής της περιοχής καλύπτουν σήμερα τις οικιστικές ανάγκες τους ως αυθαίρετοι οικιστές.

Το 1967 η παλιά πόλη κηρύχθηκε και παραδοσιακός οικισμός και ιστορικός διατηρητέος τόπος. Μετά την κήρυξη, η πολεοδομία εφαρμόζει το σχέδιο πόλης που συνήθως ρυθμοποιούσε τις προσόψεις, ενώ οι εγκρίσεις της αρχαιολογικής υπηρεσίας πρόβλεπαν τη διατήρησή τους. Ο απαιτούμενος χρόνος για τις παραπάνω εγκρίσεις ήταν πολύ μεγάλος, με αποτέλεσμα να εκδηλωθεί καθολική άρνηση των κατοίκων σε κάθε έννοια προστασίας⁵. Πρέπει να πούμε πως θύματα αυτής της κατάστασης δεν ήταν μόνο οι κάτοικοι αλλά και οι εργαζόμενοι στις υπηρεσίες.

Το 1985 έγινε τροποποίηση του σχεδίου πόλης με προεδρικό διάταγμα και θεσπίστηκαν ειδικοί όροι δόμησης για την παλιά πόλη. Το διάταγμα περιλαμβάνει διατάξεις που θα το έκαναν να γίνει αποδεκτό από τους κατοίκους, όπως είναι η κάλυψη και ο συντελεστής δόμησης⁶, και διατάξεις που ρύθμιζαν τις αρμοδιότητες των υπηρεσιών και τις διαδικασίες για την εξυγίανση και προστασία του χώρου.

Στα πλαίσια του διαχωρισμού των αρμοδιοτήτων το υπουργείο Οικισμού δημιούργησε γραφείο στην παλιά πόλη⁷.

Η εμπειρία μου στο μικρό διάστημα λειτουργίας του γραφείου της παλιάς πόλης ήταν πολύ διδακτική. Η ισορροπία ανάμεσα στην άσκηση της προστασίας και την εκτίμηση των αναγκών των κατοίκων, με παράλληλη μείωση της γραφειοκρατικής διαδικασίας, έφερε το καλύτερο αποτέλεσμα. Είχε γίνει προσπάθεια δημιουργίας φακέλου κάθε κτηρίου, κτηματολογίου, αισθητικής παρέμβασης. Με πρωτοβουλία του γραφείου της παλιάς πόλης οργανώθηκε από το Τεχνικό Επιμελητήριο και το ICOMOS επιστημονικό διήμερο με θέμα: «Ρέθυμνο-παλιά πόλη:



Ανάπτυξη, Σχεδιασμός και Διατήρηση», στο οποίο η συμμετοχή ήταν μεγάλη και όπου οι ομιλητές εκφράζαν ελεύθερα τις απόψεις τους. Σήμερα ο Δήμος κάνει ασηθητή την παρουσία του σ' αυτό το διήμερο, τότε όμως απουσίαζε και από το διάλογο.

Χωρίς τη στήριξη του Δήμου⁸ και με την άρνηση της αρχαιολογικής υπηρεσίας το γραφείο της παλιάς πόλης έκλεισε.

3. Οικισμός Χαράκια νοτιοδυτικά του Φρουρίου. Άποψη πάνω από το φρούριο.



2. Οικισμός Χαράκια, νοτιοδυτικά του Φρουρίου. Άποψη προς τα ανατολικά. Ένας «αυθαίρετος» οικισμός στην καρδιά της πόλης.



Υπήρξε στη συνέχεια ένας άτυπος συμβιβασμός των υπουργείων⁹, με τον οποίο συμφωνήθηκε να δίνονται οι εγκρίσεις από την Αρχαιολογική Υπηρεσία και οι οικοδομικές άδειες από την πολεοδομία, σε αντίθεση με τα προβλεπόμενα στο προεδρικό διάταγμα (που προβλέπει την έγκριση της επιτροπής αρχιτεκτονικού ελέγχου).

Στην πράξη η έννοια της προστασίας μεταβλήθηκε σε χαρτοπόλεμο, σε μια γραφειοκρατική διαδικασία, και η παλιά πόλη κατάντησε μουσείο κακοποιημένου παραδοσιακού οικισμού. Ο τρίτος όροφος, ο υψηλός συντελεστής δόμησης και κάλυψης εφαρμόζονται κατά γράμμα, σε αντίθεση με τις διατάξεις που αφορούν την προστασία και την εξυγίανση.

Η ανυπαρξία ουσιαστικού ελέγχου είναι αιτιοπαρόδικη (εικ. 6, 7). Όχι μόνο καταστρέφονται τα κτήρια από τους χρήστες, όχι μόνο καταπονούνται και ιδιωτικοποιούνται οι δημόσιοι χώροι (εικ. 8), αλλά και έργα ανάπλασης που κατασκευάστηκαν από τον Δήμο, όπως τα σκαδία της παραλίας¹⁰, μετατράπηκαν σε ιδιωτικά καταστήματα, χρησιμοποιώντας μάλιστα κάθε είδους υλικό, και συνήθως το πλαστικό (εικ. 9, 10).

Η κατάσταση είναι οριακή. Μετά την ολική καταστροφή της παλιάς πόλης δεν θα υπάρχει αντικείμενο για συζήτηση. Γι' αυτό η επανάληψη κάθε συζήτησης περί αρμοδιοτήτων αποτελεί ψευδοδileμμα¹¹.

Κριτική ανάγνωση της πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής ιστορίας της παλιάς πόλης

Η άσκηση πολιτικής προστασίας προϋποθέτει την γνώση της πολεοδομικής και της αρχιτεκτονικής ιστορίας του χώρου. Οι υπάρχουσες μελέτες για την παλιά πόλη, που οι περισσότερες είναι αξιολογες, καλύπτουν αυτή την ανά-

γκη; Στο ερώτημα αυτό έχω να κάνω τις εξής παρατηρήσεις:

- Οι μελέτες είναι μεν αξιολογες αλλά είναι λίγες και έχουν χαρακτηρισμό εισαγωγικό¹².

- Οι μελέτες περιορίζονται κυρίως στην εποχή της ετεροκρατίας, δείχνοντας μάλιστα ιδιαίτερη προτίμηση σ' αυτή την περίοδο¹³.

- Στις μελέτες παρατηρείται σύγχυση των όρων «βενετσιάνικα μνημεία» και «έργα της Αναγέννησης». Αναφέρει ενδεικτικά τους τίτλους δύο μελετών: «Τα Βενετσιάνικα μνημεία», του Giuseppe Gerola¹⁴, και «Τα σπίτια του Ρεθύμνου»¹⁵, του Ιορδάνη Δημακόπουλου, με υπότιτλο «Συμβολή στη μελέτη της αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής της Κρήτης του 16ου και του 17ου αιώνα».

- Το αρχιτεκτονικό σύνολο της παλιάς πόλης χαρακτηρίζεται και ως λαϊκή αρχιτεκτονική αλλά και ως μεσαιωνική αρχιτεκτονική¹⁶.

- Δεν αντιστοιχίζεται η πλούσια φιλολογική παράδοση¹⁷ που αναφέρεται στην περίοδο της τουρκοκρατίας, και μάλιστα της ύστερης, με την σχεδόν παντελή έλλειψη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας της ίδιας περιόδου.

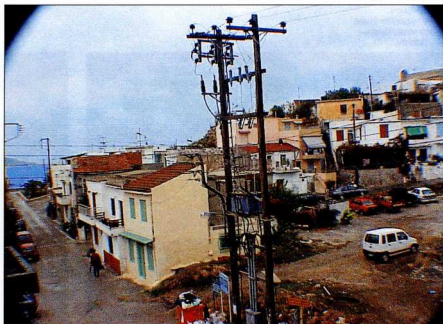
Εφόσον οι παραπάνω παρατηρήσεις ευσταθούν, πρέπει να προβληματιστούμε σοβαρά για την παραγωγή της αναγκαίας ιστορικής γνώσης¹⁸.

Η παλιά πόλη ως χώρος επικοινωνίας

Στο άρθρο «Χωροψυχολογία του τουρισμού», που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Κρητική Επιθεώρηση* το 1981, βασισμένο στην σημειωτική θεωρία του Umberto Eco¹⁹ και στην θεωρία της Prossematica του E.T. Hall²⁰ είχε γίνει μια αποπειρά ανάγνωσης των προβλημάτων που προκύπτουν σε μια τουριστική περιοχή όπως η παλιά πόλη:

α) η επίδραση ενός συστήματος κουλτού-

4. Οικισμός Χαράκια νοτιοδυτικά του Φρουρίου. Αποψη προς τα ανατολικά. Η ΔΕΗ κάνει αισθητή την παρουσία της.





5. Οικισμός Χαράκια. Δρόμος στο εσωτερικό του οικισμού. Οι σικιές πάνω στο τείχος δείχνουν το ενδιαφέρον για τη συντήρησή του.

6. Κτήριο στη συμβολή των οδών Τουσεβράν και Ταγαρή ... η παλιά πόλη είναι απροσπέυκτη.

10. Παραλιακή λεωφόρος Ελ Βενιζέλου. Δεν άρσει, φαίνεται, το σχέδιο του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης γιατί ο καταστηματάρχης προτιμά το "ρουστίκο".

9. Παραλιακή λεωφόρος Ελ Βενιζέλου. Οι κωνοφόροι χώροι έγιναν καταστήματα με ... νάϊλον.



ρας πάνω σε ένα άλλο, και β) ο βαθμός επίδρασης σε συνάρτηση με τον χώρο (ομοιομορφία-ανομοιομορφία).

Στην έρευνα αυτή η επικοινωνία χαρακτηρίστηκε άτυπη, με κύρια χαρακτηριστικά:

- Τις ξενόγλωσσες επιγραφές.
- Την μη λεκτική γλώσσα. Τα λεγόμενα «σπαστά» Αγγλικά ή Γαλλικά και ο περιορισμός της επικοινωνίας σε τυπικές εκφράσεις.
- Το βασικό μέσον έκφρασης των ντόπιων περιορίζεται σε μορφακούς και μικροσυμπεριφορές.
- Τα ντόπια φαγητά παραχωρούν τη θέση τους στα ξένα.
- Το ντόπιο στοιχείο, όπου δεν εξαφανίζεται, αλλοτριώνεται σε διακοσμητικό στοιχείο ή στοιχείο φακλόρ.
- Οι χοροί και τα τραγούδια μετατρέπονται σε θέαμα²¹.

Το αποτέλεσμα της άτυπης αυτής επικοινωνίας είναι ο περιοδικός χρήστης-τουρίστας να μην ανακαλύπτει την παλιά πόλη αλλά να επαναλαμβάνει την καθημερινότητά του σε διαφορετικό σκηνικό.

Αν στο άρθρο «Χωροψυχολογία του τουρισμού» είχαν επισημανθεί οι τάσεις, σήμερα το φαινόμενο έχει συντελεστεί:

Σημειολογικά η παλιά πόλη μοιάζει με γκέτο. Η άτυπη επικοινωνία μετατρέπεται σε μεταγλώσσα, εξημερωτώντας τον πρόσκαιρο καταναλωτή και όχι την επικοινωνία.

Μπορούσε να δώσει λύση ο πολεοδομικός σχεδιασμός; Στόχος του πολεοδομικού σχεδιασμού είναι η ειρηνική συμβίωση. Στην πράξη όμως ο στόχος ξεπερνιέται γιατί μεσολαβεί το απρόοπτο, το μη προγραμματισμένο. Η επιδίωξη του πολεοδομικού σχεδιασμού μπορεί να είναι ουτοπική στο βαθμό που δεν παίρνει υπόψη τις διαφορετικές εμπειρίες κοινωνικών ομάδων: άνδρες, γυναίκες, ντόπιοι, μετανάστες, τουρίστες κ.λπ.

Μια από τις αιτίες αποτυχίας των ελάχιστων προσπαθειών πολεοδομικής παρέμβασης ήταν ακριβώς ότι ο σχεδιασμός γινόταν μεν για τον «χρήστη», χωρίς όμως να έχει προσδιοριστεί η έννοια του στον χρόνο. Χρήστες είναι οι μόνιμοι κάτοικοι, οι τουρίστες, οι έμποροι, οι μαγαζάτορες.





Οι μόνιμοι κάτοικοι (εικ. 11), παλιοί Ρεθεμιώτες, είναι σήμερα οι λίγοι, περισσότεροι είναι οι οικονομικοί μετανάστες. Πριν από δεκα χρόνια ήταν διαφορετικά.

Ακόμη και οι τουρίστες είναι σήμερα διαφορετικοί. Οι έμποροι της παλιάς πόλης απευθύνονται όλο και πιο πολύ στον εποχιακό καταναλωτή, και αυτό φαίνεται από το είδος των καταστημάτων – χρυσοχορεία κ.λπ.²²

Στο επίπεδο της αρχιτεκτονικής παρέμβασης τα πράγματα είναι δυσκολότερα γιατί η δυναμική αλλαγή του χρήστη στην παλιά πόλη υποβιβάζει τα οικήματα σε χρηστικά αντικείμενα²³.

Σημειολογικά τα σπίτια του Ρεθύμνου υποβιβάστηκαν σε κατασκευή. Τα σπίτια-οίκος έχα-

σαν την επικοινωνιακή τους σημασία. Η πόλη μοιάζει με πανδοχείο. Τα πάντα, οικήματα, δρόμοι, πλατείες, άνθρωποι, ο πολιτισμός, έγιναν μονοδιάστατα. Έχουν μια μόνο σημασία, την εμπορική.

Με τους συναδέλφους του Τεχνικού Επιμελητηρίου και του ICOMOS είχαμε προβληματιστεί σε παλιότερη συνάντησή μας για το πώς θα εφαρμόσουμε και ποιά προγράμματα για την καλύτερη προστασία οικοδομημάτων, πλατειών.

Αλίμονο, σήμερα το ερώτημα είναι αμειλικτό.

Είναι δυνατόν να ανασυγκροτηθεί ο κοινωνικός ιστός²⁴;

7. Κτήρια στη συμβολή των οδών Τσουδερών και Τσαγρή. Η παλιά πόλη αλλάζει. Το κουρείο έγινε χρυσοχοείο.

8. Πλατεία Πετυχάκη, "ο πλάτανος". Ο κοινόχρηστος χώρος έγινε ιδιωτικός, ακόμη και το πεζοδρόμιο.



11. Ο Ρεθεμιώτης κατοικεί στη νέα πόλη μα έχει την καρδιά του στην παλιά πόλη... η ιστορία βρίσκεται στην ψυχή των ανθρώπων.

* Το κείμενο αυτό είναι η εισήγηση του αρχιτέκτονα-ορχηστού Μιχάλη Δελγιαννάκη στην Επιστημονική Συνάντηση με θέμα: «Ρέθυμνο: Προστασία και ανάπλαση παλιάς πόλης», που έγινε στο Ρέθυμνο από 12-13.11.1999.

1. Γ. Γαλιώνης, Ρεθυμιάτικη Ψωρόρα, γεννήθηκε στην Πληγή Ρεθύμνου το 1890. Με την ίδρυση της Κρητικής Πολιτικής Σχολής στο Ρέθυμνο από την εστία και ζωοργιάει πολλά σπιτικά και εκδόσεις. Από το σημερινό δελτίο Διάστασις τ. 11, 1994, του Τεχνικού Επιμελητήριου, τμήματος Αιολικής Κρήτης: *Αειγιάνης στην Γ. Γαλιώνη του αρχιτέκτονα Γ. Ψωρόρα*.
2. Άρθρο «Χωρολογολογία του Τουρισμού», Δελγιαννάκης, Μιχ., ενημερωτικά Επιστάματα, αρ. 10587, 2 & 1981
3. Άρθρο: «Το αθέητο μέλλον της παλιάς πόλης», Δελγιαννάκης, Μιχ., εφημερίδα Ρεθυμνιακά Νέα, 6.6.1991.
4. Υπουργείο ΠΕ ΚΑ Δ.Ε., τμήμα πολεοδομίας Ρεθύμνου, Γραφείο παλιάς πόλης, Παιδαγωγική μελέτη επίστασης περιούχης νότια του ορούσιου του Μιχ. Δελγιαννάκη, 1986.
5. Η έραρος αρχαιότητα εκδίκη την εποχή, και πρόντηρη καθήγητήρια της ιστορίας της Τέχνης στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, Φατούρου-Νουχάκη Κανά, ήταν αναγκαίως να κάνει αυτοίσιος στα κτήρια της παλιάς πόλης η νύκτα!
6. Το προεδρικό διάταγμα είναι το από 14.2.85 τ. Δ.φ. 30: «προστασία του μνημειακού ορούσιου της παλιάς πόλης...», και πρόσθετα το άρθρο 4 συνεκτείνεται διάστημα 15 και κλίση 2% με δυνατότητα να ανεγείρει οικοδομής μέχρι 120 μ. Στο Σταυρατίς η δόμησις είναι 1,2 και η κάλυψη 40%. Με τους ψηφιστούς ορούς δόμησις στην παλιά πόλη συνεκτείνεται κάθε πολιτική προστασία. Το άρθρο 7 για τις επιτηρούμενες χώρες και το άρθρο 9 για τις καταβεβληθείς πιακούς δεν έχουν εφαρμογή.
7. Το 1986 οδήγησαν στην Αθήνα δύο αρχιτέκτονες για δύο ημέρες στο γραφείο της Πλάκας, για να καταπιείν στο θέμα διατήρησης! Με απόφαση του νομάχου καταστήθηκαν 3 υπέλληλοι στο γραφείο της παλιάς πόλης. Από τις παραπάνω ενέργειες είναι φανερό με πτώ σαφωρότητα αντιμετώπισης το θέμα από το υπουργείο. Μετά από λίγους μήνες το Γραφείο έλασε με «άνυθεν εντολή». Η δουλειά που έρε γίνετο στο γραφείο έμπετο στα όρια.
8. Την εποχή αυτή η Αρχαιολογική υπηρεσία έκανε συντήρηση των όψων της παλιάς πόλης (χωρίς μελέτες). Η διαχείριση των χρημάτων γίνεται με τον δήμο. Η επιλογή δε των κτηρίων γίνεται με γνώματα κριτήρια. Πιστεύω πως ο δήμος οργάνωσε να στρώσει το Γραφείο της παλιάς πόλης έλασης της αντιστοίχιας του αυτή με την Αρχαιολογική υπηρεσία. Στο συνέδριο με θέμα «Ρέθυμνο-παλιά πόλη-Ανάπτυξη, Σχεδιασμός και Διατήρηση», προσλήθηκε ο δήμαρχος να κηρύξει την έναρξη του Αρχηγής, χαρακτηριζόντως με ως υπαναμεινές!
9. Ο συμβιβασμός εφάρμοξε με κοινή εγκύκλιο των υπουργείων Οικονομίας και Πολιτισμού, που υπόγραψαν ο γενικός τους γραμματέας (Υπουργείο Πολιτισμού, Διονύσιος Βιζυτινάνης και Μεταβιζυτινάνης Αρχιτέκτων, απ. 641/13.1.1986).
10. Η εγκύκλιος αυτή είναι παράνομη γιατί δεν μπορεί να εγκυβόλη να αλλάξει ένα νόμο. Εφαρμόζεται όμως μέχρι σήμερα! Για να εφαρμοστεί η παραινόμενα εγκύκλιος «χρηστική» να μηρυθύνει υπάλληλοι της πολεοδομίας «για παράβαση καθήκοντος». Προσυνική είχε προτείνει μάρτυρα υπερασπίσις μου την υπαγόρευση Πολιτισμού! Κρίθηκε όμως η μήνυση ως άδεια από τον εισαγγελέα και δεν καθίσταται σε αδύνατο!
10. Το σχέδιο των οικοδών ήταν μέρος «ερευνητικής δουλειάς» του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης!
11. Στο άρθρο «Το αθέητο μέλλον της παλιάς πόλης» (βλ. σημείωση 3) γίνεται αναλυτική πρόταση για τις αρμοδιότητες του γραφείου παλιάς πόλης. Δυστυχώς το γραφείο της προγραμματικής όπως ιδρύθηκε, δεν έχει αρμοδιότητα στην προστασία της παλιάς πόλης.
12. Το ζήτημα είναι βλάντιναις ένα κτήριο, να έξωρησε τους ανθρώπους που το οφείδονται ... Βενετό, Τούρκο, Τουρκοκρατικό ... και να μην ξεχάσουμε πως η εθνοκάθαρση οφείδεται έναν ολόκληρο πολιτισμό ο αυτή την παλιότητα, που γεννήθηκε από τη συμβίωση διαφορετικών πολιτισμών στοιχείων.
13. Τα τελευταία χρόνια γίνεται μια ιδεολογική αναφορά στην Κρητική Αναγέννηση που ταυτίζεται χρονικά με την βενετοκρατία. Αλλάζει, η να σημαίνει το «αναγεννησιακό φρεσάδι» που ξεκίνησε το 1987 από τη Νομαρχία και συνεχίζεται από τον δήμο; Η ιδεολογία λειτουργεί παραμορφωτικά στην ανάγνωση της ιστορίας του τόπου μέσα στο χρόνο, γι' αυτό, το περιεχόμενο του φρεσάδι καθώς και ο αναφοράς του θα παραμένουν συνεχόμενες. Το 1990 ζήτησα να εκτεθεί μια ερευνητική δουλειά του Πανεπιστημίου Κρήτης με τίτλο «Αναγεννησιακό βιζυτινάνη του αρχιτέκτονα Μ. Ρεθύμνου», αλλά η πρόταση απορρίχθηκε γιατί το θέμα δεν ήταν «αναγεννησιακό». Η έκδοση έγινε το 1992, με επιτυχία, ύστερα από προσωπική παρέμβαση του Δημήτρου.
14. Gerola, G., *Monumenti Veneti nell'isola di Crete, Venezia* 1905-1932.
15. Δημητριάδης, Ι., Το σπίτι του Ρεθύμνου, Αθήνα 1977, Υπουργείο Πολιτισμού. Από τον υπότιτλο του βιβλίου: «Συμβολική στη μελέτη της αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής της Κρήτης του 16ου και 17ου αιώνα», ο αναγεννησιακό φρεσάδι με τον επιλόγου του, σε λήδα 253: «οι κρητικές όμως πόλεις, συγκρινόμενες ... με το μεγάλο

αυτό παλιό αστικό κέντρο, αποτελούν ... μικρούς επαρχιακούς οικισμούς ... στο Ρέθυμνο τα οργανωμένα μικρά μέρη είναι πολύ αξιολογία, ενώ ασθονών ο αουζομαζο διατηρούμεν ποσότητες, στις οποίες η Αναγέννηση φανερώται μόνο στο παράδρομο και το διαμάρτιο...»

16. Βασιλειάδης, Δ., Το κρητικό σπίτι. Αθήνα 1976. Ο υπότιτλος του βιβλίου: «Αυτό το κατοικημένο κ. αυτό το ορητήριο», ταράζει με την θεωρήσις της αρχιτεκτονικής της παλιάς όπως διαδόχους από σ. 82: «... Το Ρέθυμνο... κρατάνε στην καρδιά τους το μεσοκλίμα... Εδώ όλα ήταν χαρισματικά ορχηστρικά ... μια τουρκοκρατούμενη απολυταυθενή αρχιτεκτονική μορφολογία, που έμπετο σε στενήν στεφανή Ελλάδα και Μικράσια, και που ασκωνόταν σε όλη με κλίσην ησυχαιότητας...»
17. Μνημειακά το έργο Αρχιτέκτων, εν Ρεθύμνο, Μαρίας Τουρκομάκη, Ρέθυμνο 1997, που αποτελεί υπόδομα ζωντανής κατανοήσις της ιστορίας.
18. Αλεξίου Σ., *Κρητική Ανθολογία ΙΕ' - ΙΖ' αιώνα*, Ηράκλειο 1969, σ. 17. Εδώ η άποψη που εκκωλύεται είναι πως η Αναγέννηση στην Κρήτη έχει χαρακτήρα ουσιαστικό, προσηγορικό στην κοινωνία της εποχής.
19. Eco, U., *La forme del contenuto*, Bompiani, Milano 1971.
20. Hall, E., *La dimensione spaziale*, Bompiani, Milano 1971.
21. Συγχύ στα εθνοδομικά, μετά το φαγητό, χορευτικές με παραδοσιακές στολές «θύνου» την εισαγωγή τους ... ένα βλάντιναις θέμα.
22. Το τελευταίο χρονιά, με την αέλιση του μαζικού τουρισμού, έχει μειωθεί το «παλιό» με την αέλιση του μαζικού τουρισμού.
23. Ο μαζικός τουρισμός σκοπώθηκε από τον Αβελιζά Τουρκομάκη, Τυνησία αρχιτέκτονα που συστήθηκε στο συνέδριο ως «ακαθία». Πράγματι, έχει διαβρωτικές τάσεις. Ίνα ανά οβείσει το νοήματα από τον χώρο έμπε να γίνει ο χώρος αθώος, και οι κατοικοί τέλος φεύγουν. Η παρόδοσή ο αυτής της συνθήκης, χρησιμοποιείται στο βιβλίο που έχει εμπερηκτική σημασία. Ο περιεχόμενος αυτού του φρεσάδιού αποτελεί πράξη την ουσιαστικοποίηση των επιπτώσεων, και μετά ισχυρή πολιτική θέληση για τον έλεγχο.
24. Πριν από 15 χρόνια, στο επιστημονικό διάδρομο με θέμα «Ρέθυμνο-παλιά πόλη: Ανάπτυξη, Σχεδιασμός και Διατήρηση», λέγαμε με ανακόφιση πως η περίπτωση της παλιάς πόλης είναι διαφορετική από την περιοχή της Πλάκας γιατί η παλιά πόλη είχε οργανωμένο κοινωνικό κέντρο. Μετά από 15 χρόνια, με την υποδομή του χώρου και έλασης του μαζικού τουρισμού, η παλιά πόλη μπορεί να παραδοχόσει γιατί ο κατοικός της μόνιμου προσωρινά μέγρη να φύγει. Αν μετρήσουμε στο άμεσο μέλλον να μετατρέψουμε το χώρο ώστε να γίνει βλάντιναις οι κατοικοί της παλιάς πόλης, που κατοικούν αυτή νέα πόλη ή σε άλλες πόλεις, θα έχουν τη δυνατότητα να επιστρέψουν, και μαζί με τους νέους μόνιμους κατοίκους θα γευστούν το χώρο με ζωή. Τα μέγρη που πρέπει να παρθούν είναι γνώσις. Το σπέρμα που μόνιμα της όλης εκκωλύεται στο άρθρο μου. Το θρέμμα έμπε να είναι της παλιάς πόλης, θα βάλει μόνο να υπονομασώς μεκόσμη ζήμια που κρίνει πολύ σημαντική.
- Το πρώτο αφορά τον έλεγχο χρήσεων γης. Είναι το κλειδί για τον έλεγχο της επίδρασης του μαζικού τουρισμού, δηλαδή της ποιότητας του κοινωνικού χώρου.
- Το δεύτερο έχει να κάνει με τις αρμοδιότητες. Το σχέδιο Αρχαιολογική υπηρεσία και Πολεοδομική αποδοχική έγραφο και έλαση να είναι βλάντιναις. Ο αρμοδιότητες πρέπει να ασκούνται από ανθρώπους που βρίσκονται κάτω από τον ίδιο προγραμματισμό, που υπηρετούν τους ίδιους ιεραρχημένους στόχους, που εισαχθούν, δηλαδή, την ίδια πολιτική.
- Το τρίτο αφορά το μεγάλο έλλειμμα γνώσης μας για το δομικό μεκλήθρο Απαιτήσεις έμπε να κατανοήσις σε σχέδιο η παλιά πόλη «πέρα-πέρα». Να εισαχθούν τα κτήρια και το επιπέδους μέρη σε κατηγορίες. Να ξεκαθαρίσουν δηλαδή οι απόψεις μας στο μορφολογικό ηρηθλήματα που παρουσιάζονται, αλλά και να χαρακτηρίσει το έρε παρέμβασις σε κάθε κτήριο από τον χώρο.
- Το τελευταίο σημείο αφορά τον μαζικό του ερχατισμού, που είναι η πολιτική. Ο ήλιος έξωρησε αυτήν απαιτούμενη να είναι και διαμορφώνοντες τους κοινωκρατικούς χώρους. Η διαχείριση όμως που σέκται στον κοινωνικό χώρο δεν εξασφαλίζει ότι τα μέγρη θα χρησιμοποιηθούν για το σκοπό που κηπινοποιήθηκαν. Η επιτυχία στην νομοκρατική με τη δημοτική αυτοδιοίκηση θα ούρει την αυτομαχική της παλιάς πόλης.

Intervening for the Protection of the Old Town

M. Delyiannakis

In our time of subversive changes the author, using as an example the old town of Rethymnon on Crete, wonders whether or not it is possible the urban social tissue to be reconstructed, since nothing is anymore what it used to be. Furthermore, today, that the textual tradition does not correspond to the town-planning of the same period, the problematic for the production of the indispensable historical knowledge is more than necessary.